

**ภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชน
ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร**
**The Leadership by Bhavana iv of the Community Leaders
In Phang Khon District, Sakon Nakhon Province**

พระอุภัย ไซติปัญโญ/โคตรแก้ว
ดร.ปชาบดี แยมสุนทร, ดร.ปัญญา คล้ายเดช**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชน ๒) ศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชน ตามความคิดเห็นของประชาชนชนที่มีสถานภาพส่วนบุคคล แตกต่างกัน และ ๓) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนครการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๖๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอพังโคน จำนวน ๓๙๗ คนวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าที ในกรณีมีตัวแปร ๒ ตัวแปรย่อย แต่หากมีตัวแปร ๓ ตัวขึ้นไปใช้วิธีการทดสอบค่าเอฟ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๕ คน โดยใช้วิธีการแบบเจาะจง วิเคราะห์โดยการตีความสร้างข้อสรุป

ผลศึกษาวิจัยพบว่า

๑. ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนครพบว่า โดยรวม และรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง
๒. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชน จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็น โดยรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

* นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ที่ปรึกษา

๓. แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร ได้แก่ ๑) ผู้นำควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตด้วยความพอเพียง พอประมาณ ลด เล็กอบายมุขทุกชนิด ๒) ผู้นำควรปฏิบัติตามกฎระเบียบของบ้านเมืองอย่างเคร่งครัด เข้าใจในกฎหมาย ซึ่งจะสามารถอธิบายให้ประชาชนเข้าใจ มีความเสียสละ รู้จักให้อภัย ๓) รู้จักการปล่อยวาง ให้มองเป็นกลาง เข้าใจวิธีการปรับปรุงแก้ไข ด้วยความชาญฉลาด ๔) ผู้นำจะต้องมีสติ ตั้งมั่นอยู่ในความไม่ประมาท พิจารณา ไตร่ตรองด้วยความละเอียดรอบคอบ เป็นคนมีเหตุมีผลให้รู้จักทักษะการใช้ชีวิตในทางสายกลาง

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, หลักภavana ๔, ผู้นำชุมชน

Abstract

The aims of this research were 1) to study the leadership by Bhavana IV (Pāli: bhāvanā, growth; cultivation; training; development) of the community leaders in PhangKhon district, Sakon Nakhon province, 2) to compare their leaderships with differences in gender, age, education and monthly income and 3) to study the ways in developing the leadership by Bhavana IV of the community leaders. This study is mixed research between quantitative research. The tools used in data collection were a questionnaire together with its reliability-value at 0.962. The sample of this study included 397 general residents with the age more than 18 years old, PhangKhon district, Sakon Nakhon province, The data analysis was conducted by using statistics, including Percentage, Mean, Standard Deviation and t-test, f-test and Least Significant Difference (LSD). And qualitative research for interviewing, with purposive sampling, 5 people, The data obtained from interviewing were interpreted in order to find the conclusion.

The research results were as follows:

1. According to the population's perspectives towards the leadership by Bhavana IV, the overall perspective was at a moderate level ($\bar{x}$ = 3.43).
2. The population with different genders, ages, educations and incomes had their overall perspective on the leadership by Bhavana IV differently with statistical significance level at 0.05. The determined hypothesis therefore is accepted.
3. Based on the study of the ways in developing the leadership by Bhavana IV of the community leaders, it revealed that 1) the community leaders should be the

sample of self-sufficiency living and avoid all bad deeds; 2) they should follow and understand laws strictly, have public dedication and forgiveness; 3) the leaders must be objective mind and understand ways of improvement with their intelligence and 4) the leaders must have conscious, non-careless, reasonable and know the middle way of living.

Keywords: Leadership, Bhavana IV, The community leaders

๑. บทนำ

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า ในการบริหารงานขององค์กรนั้น ผู้นำ (Leader) เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งต่อความสำเร็จขององค์กร ทั้งนี้เพราะผู้นำมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรง ที่จะต้องทำการวางแผน สั่งการดูแลและควบคุมให้บุคลากรขององค์กรสามารถปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ปัญหาที่เป็นที่สนใจของนักวิชาการและบุคคลทั่วไปอยู่ตรงที่ว่า ผู้นำจะต้องมีลักษณะสำคัญอย่างไร จะต้องทำอย่างไรหรือมีวิธีการอย่างไร จึงทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ตามเกิดความผูกพันกับงาน แล้วทุ่มเทความสามารถและพยายามที่จะทำให้งานสำเร็จด้วยความเต็มใจในการปฏิบัติงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร

ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ (leadership) จึงเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารจะให้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น ปัจจัยที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งแห่งความสำเร็จของการทำหน้าที่ผู้นำคือ การเป็นผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เหมาะสม มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนความต้องการของคน

ซึ่งความต้องการเป็นตัวกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการตัดสินใจ ถ้าเปลี่ยนความต้องการของคนได้ ก็เปลี่ยนตัวของคนนั้นได้ ผู้นำที่ดีจะช่วยให้คนพัฒนาความต้องการของตน ทั้งในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลให้มีความต้องการที่ถูกต้องดีงามและให้หมู่ชนมีการประสานความร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะการพัฒนาความต้องการเป็นการพัฒนาความสุขของคน เพราะความสุข เกิดจากการสนองความต้องการ ถ้าหากเปลี่ยนความต้องการได้ ก็เปลี่ยนวิธีการหาความสุขของเขาได้ด้วย เมื่อทำอะไรตรงกับความต้องการก็ทำให้เขาสนใจและมีความสุข คนก็จะร่วมมือทำอย่างเป็นไปเองโดยประสานกลมกลืนและเต็มใจจะหาทางทำให้สำเร็จ จึงพร้อมที่จะทำและทำได้ง่ายแต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้นำกระทำการที่ฝืนความต้องการของคน ทั้งสองฝ่ายก็จะไม่มีความสุขและสิ่งที่ทำก็ยากจะสำเร็จ

ผู้นำชุมชน จำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถในการนำสมาชิกของสังคมหรือชุมชนไปสู่เป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ร่วมกัน และพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญสมบูรณ์พูนสุขยิ่งขึ้น เพราะผู้นำในชุมชนระดับท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและ

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด

สภาพความเป็นจริงของผู้นำในเขตอำเภอพังโคนจังหวัดสกลนคร จากที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกับผู้นำชุมชนในการทำงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมของตำบล เช่น การประชุม บุญประเพณีต่างๆ ผู้นำในการปกครองระดับท้องถิ่นหรือระดับชุมชนนั้น แม้จะได้มาจากการเลือกตั้งก็ตาม แต่คุณสมบัติเฉพาะตัวของผู้นำ เช่น อายุ การศึกษา เวลาในการดำรงตำแหน่ง มีความแตกต่างกันมาก ทำให้เกิดแตกต่างกันในควมมีภาวะผู้นำ ดังจะเห็นได้จากการประชุม ผู้นำบางคนไม่เคยเสนอความคิด สอบถาม ท้วงติง หรือนำเสนอเรื่องใดๆ ต่อที่ประชุมเลย คอยแต่ตามบุคคลอื่น ว่าตามเขา เอาตามเขา แต่เมื่อนอกที่ประชุมกลับมีข้อปัญหามาสอบถามถกเถียงกันอยู่ร่ำไป หรือการนำข่าวสารมาแจ้งแก่ลูกบ้านก็ไม่ทำความเข้าใจเนื้อหาสาระ ไม่สามารถอธิบายสาระสำคัญของข่าวสารได้ เพียงแต่อ่านตามข้อมูลที่ได้รับมาเท่านั้นเองส่งผลถึงการปกครองในชุมชนทั้งด้านการพูด การคิด และการปฏิบัติ จึงจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้นำในชุมชนให้มีความพร้อมและเท่าเทียมกันต่อการปฏิบัติงาน

หลักภาวะ ๔ เป็นหลักในการพัฒนาเสริมสร้าง การฝึกอบรมพัฒนาใน ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ภาวะผู้นำ หมายถึง การพัฒนาเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือทางวัตถุ (๒) สีสภาวะ หมายถึง การพัฒนาเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือเพื่อนมนุษย์ (๓) จิตภาวะ หมายถึง การพัฒนาการเสริมสร้างฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็ง

มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส และ (๔) ปัญญา ภาวนา หมายถึง การพัฒนาเสริมสร้างในการรู้จักคิดรู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจว่าในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร ผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำในมิติแห่งหลักภาวะ ๔ อยู่ในระดับใด จึงได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “ภาวะผู้นำตามหลักภาวะ ๔ ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร” และเพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักภาวะ ๔ ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักภาวะ ๔ ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักภาวะ ๔ ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามหลักภาวะ ๔ ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ย ต่อเดือน แตกต่างกัน

๓. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักภาวะ ๔ ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนครผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี ประชากร ได้แก่ประชาชนที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร จำนวน ๕๒,๘๐๓ คน^๑ กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป ที่อยู่ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร จำนวน ๓๙๗ คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ผู้ปกครองในเขตอำเภอพังโคน จำนวน ๕ คน โดยใช้เทคนิควิธีการเลือกเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการวิจัยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน

นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องตาม วัตถุประสงค์ของข้อคำถาม (Index of Congruence : IOC) ซึ่งแต่ละข้อได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๘๐-๑.๐๐ ทุกข้อ แล้วนำไปทำการทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น โดยนำแบบสอบถามที่ได้ไปปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน แล้วนำมาตรวจคะแนนหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาคได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๖๒

การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ใช้สถิติจำนวน และร้อยละ อธิบายปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล ใช้สถิติวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อธิบายข้อมูลระดับภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนครนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท และประมวลผลเข้าด้วยกัน (รวมทั้งใช้แนวคิดจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนในการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพรวม)

๔. ผลการวิจัย

๑. ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนครพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = ๓.๔๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชน อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านศีลภavana ด้านปัญญาภavana ด้านกายภavana

^๑ กลุ่มงานบริหารการปกครอง อำเภอพังโคน, *บรรยายสรุปอำเภอพังโคน*, (๒๕๕๗), อัดสำเนา.

และด้านจิตภาวนา ($\bar{x}$ =๓.๔๕, ๓.๔๔, ๓.๔๑, ๓.๔๑) ตามลำดับ

๒. ผลการทดสอบสมมติฐานภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๓. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร สรุปได้ดังนี้ ๑) ผู้นำควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตด้วยความพอเพียง พอประมาณ ลดเล็กรอบายมุขทุกชนิด ๒) ผู้นำควรปฏิบัติตามกฎระเบียบของบ้านเมืองอย่างเคร่งครัด เข้าใจในกฎหมายซึ่งจะสามารถอธิบายให้ประชาชนเข้าใจ มีความเสียสละ รู้จักให้อภัย ๓) ผู้นำควรรู้จักการปล่อยวาง ให้มองเป็นกลาง เข้าใจวิธีการปรับปรุง แก้ไข ด้วยความซาบซึ้ง ๔) ผู้นำจะต้องมีสติ ตั้งมั่นอยู่ในความไม่ประมาท พิจารณาไตร่ตรองด้วยความละเอียดรอบคอบ เป็นคนมีเหตุมีผล ให้รู้จักทักษะการใช้ชีวิตในทางสายกลาง

๕. อภิปรายผล

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภavana ๔ ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนที่อยู่อาศัยด้วยกันในชุมชนยังต้องมีการเสริมสร้างความพร้อมของร่างกายในการปฏิบัติงานและดำรงชีพของตนเอง และลูกบ้าน การนำพาลูกบ้านในการอยู่กับสังคม และชุมชนการพัฒนาการเสริมสร้างฝึกรบมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง และการพัฒนาเสริมสร้างในการรู้จักคิดรู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักดำเนินการต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ นายณรงค์ วิมลโสภณกิตติ^๒ กล่าวว่า “ผู้นำจะต้องมีร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง หมั่นออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ไม่ดื่มสุรา และจะต้องเป็นผู้ที่มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ให้ผู้อื่นยึดถือ และปฏิบัติตามให้ได้จะต้องมีความละเอียดรอบคอบ ต้องเป็นคนมีเหตุมีผล”และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดาบตำรวจ อำนาจ เจริญสุข^๓ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของข้าราชการตำรวจศูนย์ฝึกรบมตำรวจภูธรภาค ๖

^๒ สัมภาษณ์ นายณรงค์ วิมลโสภณกิตติ, นายอำเภอพังโคน, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^๓ ดาบตำรวจ อำนาจ เจริญสุข, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของข้าราชการตำรวจศูนย์ฝึกรบมตำรวจภูธรภาค ๖ จังหวัดนครสวรรค์”, *ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗.

จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของข้าราชการตำรวจศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค ๖ จังหวัดนครสวรรค์ ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของข้าราชการตำรวจศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค ๖ จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = ๒.๕๔)

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายด้าน สามารถนำมาอภิปรายผลวิจัยได้ ดังนี้

๑. ด้านกายภาวนา พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภาวนา ๔ ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายได้ว่าการพัฒนาการทำงานเพื่อความผาสุกของลูกบ้านความพร้อมของร่างกายในการปฏิบัติงานและดำรงชีพของตนเองและลูกบ้าน ยังมีน้อย ควรที่จะมีการศึกษาแนวคิดและหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาในด้านนี้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนายอดิศร วิฑูรศิลป์^๔ กล่าวว่า “ผู้นำจะต้องมีภาวะของร่างกายที่แข็งแรง ซึ่งจะต้องหมั่นออกกำลังกายเป็นประจำให้เกิดความเคยชิน การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายและครบทั้งห้าหมู่ เมื่อมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงแล้ว ภาวะจิตใจก็จะเข้มแข็งตามมา และผู้นำจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี รวม

ถึงการดำรงชีวิตด้วยความพอเพียง พอประมาณ ลดเล็กรอบายมุขทุกชนิด” และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พลอาสาสมัครอนุกุล บุญรักษา^๕ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา ๔ ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑” ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา ๔ ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑ ด้านกายภาวนา อยู่ในระดับปานกลาง

๒. ด้านสติภาวนา พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภาวนา ๔ ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายได้ว่า ผู้นำยังมีส่วนในการนำพาลูกบ้านในการอยู่กับสังคมและชุมชน การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนในชุมชน การสามารถร่วมปฏิบัติงานกับทุกคน เหล่านี้เป็นสิ่งเบื้องต้นที่ผู้นำต้องคำนึงและตระหนักให้มากจึงจำเป็นที่ผู้นำจะต้องขวนขวาย เพิ่มเติมให้เป็นที่ยอมรับ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนายทองอินทร์ นิตินทรัพย์^๖ กล่าวว่า “ทุกชุมชนจะมีกฎหมายบ้านเมืองเป็นตัวหลักในการอยู่ร่วมกัน และยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละชุมชนอีกด้วย ผู้นำจึงจะเพิกเฉยไม่ได้ในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณี เพราะเป็นสิ่งที่จะจรรโลง

^๔ สัมภาษณ์ นายอดิศร วิฑูรศิลป์, ปลัดอำเภอเจ้าพนักงานปกครองชำนาญการพิเศษ หัวหน้ากลุ่มงานบริหารการปกครอง, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^๕ พลอาสาสมัคร อนุกุล บุญรักษา, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา ๔ ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑”, *ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) , ๒๕๕๔.

^๖ สัมภาษณ์ นายทองอินทร์ นิตินทรัพย์, กำนันตำบลพังโคน อำเภอพังโคน, ๓ มกราคม ๒๕๕๙.

ชุมชนนั้นๆ ให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี ประเพณีแต่ละอันจะแฝงการดำรงชีพในสังคมเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเรื่องความสามัคคี การมีน้ำใจที่ดีต่อกัน การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่” และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระพุทธินันท์ บุญเรือง^๓ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากมายที่สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันได้ เช่น หลักทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ สังวัตตนิกรธรรม สัมปรายิกัตถ สังวัตตนิกรธรรม อิทธิบาท มรรค สังโยชน์ หรือรวมเรียกว่า ไตรสิกขาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นเป็นการพัฒนาตน หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เหมาะสมและเกิดประสิทธิผลซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาหลักๆ อยู่เพียง ๔ อย่างคือ การพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา

๓. ด้านจิตภาวนา พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภาวนา ๔ ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายได้ว่า การพัฒนาการเสริมสร้างฝึกรอบมรจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง การปลูกสร้างใจไว้วางใจและความสามัคคีในการทำงานเป็นหมู่คณะในชุมชนการสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับผู้ปฏิบัติงานของ

ผู้นำยังที่จะต้องหมั่นฝึกฝนเสริมสร้าง ผู้นำต้องปรับกระบวนการทัศน์การพัฒนาโดยใช้รูปแบบการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน เพื่อเป็นกระบวนการขั้นตอนการทำงานกับชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ผู้นำมีการพัฒนาระบบข้อมูลและองค์ความรู้เพื่อสนับสนุนด้านข้อมูล และองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพ โดยผู้นำจัดทำฐานข้อมูลวิเคราะห์และประเมินสภาพชุมชน ผู้นำเรียนรู้การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนางคำพูล เหลาแตว^๔ กล่าวว่า “การพัฒนาจิตใจของผู้นำชุมชน ที่ถือได้ว่าจะประสบความสำเร็จได้ ผู้นำจะต้องมีการฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วยการรู้จักตนเอง การทำให้เข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่นให้มาก, การควบคุมอารมณ์ ให้รู้จักการเผชิญและทำความเข้าใจกับภาวะในสภาพการณ์ต่างๆ, การรู้จักฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานเพื่อทำจิตใจให้สงบ มีสติระลึกได้เสมอว่า กำลังคิด พูด หรือทำอะไรอยู่ ให้อยู่กับความพอดี ไม่ลุ่มหลง และควรฝึกสมาธิหรือเจริญสติอย่างต่อเนื่องยาวนาน แล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาจิตใจ ทำให้เกิดผลดีต่อสุขภาพจิต ผ่อนคลายทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ” และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พลอาสาสมัครอนุกุล บุญรักษา^๕ ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา ๔ ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑” ผลการ

^๓ พระพุทธินันท์บุญเรือง, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ราย), ๒๕๕๑.

^๔ สัมภาษณ์ นางคำพูล เหลาแตว, ปลัดอำเภอพังโคน, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^๕ อ้างแล้ว.

วิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลัก
ภาวานา ๔ ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑
ด้านจิตภาวานา อยู่ในระดับปานกลาง

๔. ด้านปัญญาภาวานาพบว่า ประชาชนมี
ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภาวานา ๔ ของ
ผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร
โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายได้ว่า ผู้นำ
ต้องตระหนักให้มากในการพัฒนาเสริมสร้างการ
รู้จักคิดรู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา
และรู้จักดำเนินการต่างๆ ด้วยเหตุผลและปัญญา
ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนายสุรินทร์ พรหม
บุตร^{๑๐} กล่าวว่า “การพัฒนาปัญญาเป็นสิ่งที่
ทำให้สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่โดยตรง
และเมื่อเกิดปัญหาหรือถึงคราวที่จะต้องใช้สติ
ปัญญาในการแก้ปัญหาให้กับสังคมและชุมชนจะ
ทำให้เกิดความคิดและแนวคิดที่รวดเร็ว ต้องฝึกหัด
พัฒนาในการใช้วิจารณ์ญาณในการคิดแบบมี
เหตุผล คติวิเคราะห์ให้รอบคอบในทุกด้าน ทั้งผลดี
และผลกระทบที่จะเกิดตามมาในภายหลัง ผู้นำจะ
ต้องศึกษาเรียนรู้ให้มาก ทั้งการอบรมโดยตรงหรือ
หาโอกาสในการรับฟังศึกษาจากสื่อต่างๆ เพื่อนำ
มาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและ
ชุมชน” และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัด
นพดลภุชฌมโน (พลายแก้ว)^{๑๑} ได้ทำการวิจัย
เรื่อง “การพัฒนาเด็กตามหลักภาวานา ๔ : กรณี

ศึกษา ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดทุ่งครุ เขตทุ่ง
ครุ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ความคิด
เห็นของผู้ปกครองที่มีต่อการพัฒนาเด็กตามหลัก
ภาวานา ๔ : กรณีศึกษา ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์
วัดทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร พบว่า
ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาเด็กตาม
หลักภาวานา ๔ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อ
พิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านปัญญาภาวานา
อยู่ในระดับปานกลาง

การเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามหลัก
ภาวานา ๔ ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน
จังหวัดสกลนคร จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการ
ศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ต่างกัน พบว่า

๑. ประชาชนที่มี เพศ ต่างกัน มี
ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภาวานา ๔ ของ
ผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร
โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้ง
ไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
อภิปรายได้ว่า ประชาชนเพศชายกับเพศหญิงมอง
ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน ที่แตกต่างกัน เนื่องจาก
มีการเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน และมุมมองของเพศที่
ต่างกันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหามานะ
พุทธิวิริโย (นามนันท)^{๑๒} ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง
“ภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลใน
อำเภอหนองกุงจังหวัดบุรีรัมย์” ผลการเปรียบเทียบ

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายสุรินทร์ พรหมบุตร, กำนันตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^{๑๑} พระปลัดนพดลภุชฌมโน (พลายแก้ว), “การพัฒนาเด็กตามหลักภาวานา ๔ : กรณีศึกษา ศูนย์อบรมเด็ก
ก่อนเกณฑ์วัดทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร, *ปริญาพุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) , ๒๕๕๗.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน.

พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์ พรพรหม อภิญาโน (กุลทอง)^{๑๓} ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของพระครูพิศาลประชานาถ (ชอบ สุขเมธ)” ผลการเปรียบเทียบ พบว่าประชาชนที่มีเพศ ต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้ง

๒. ประชาชนที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภาวนา ๔ ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ อภิปรายได้ว่าเนื่องจากประสบการณ์ชีวิตของแต่ละคนแตกต่างกันไป มีการเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระปลัดนพตลหภูมิโน (พลายแก้ว)^{๑๔} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเด็กตามหลักภาวนา ๔ : กรณีศึกษา ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มี อายุ แตกต่างกัน มี

ความคิดเห็นต่อการพัฒนาพุทธศาสนิกชนตามหลักภาวนา ๔ โดยภาพรวมแตกต่างกันจึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๑ ๓. ประชาชนที่มี ระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภาวนา ๔ ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ อภิปรายได้ว่า จากที่ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษากระจายกันไป กล่าวคือ ระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๓๓.๘ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ ๒๙.๐ และระดับปริญญาตรี ร้อยละ ๒๐.๑ จึงมีความคิดที่หลากหลายและแตกต่างกันไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธีรวัฒน์ธีรวิโส (พิศจาร)^{๑๕} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ตามหลักพรหมวิหาร ๔” ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักพรหมวิหาร ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔. ประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักภาวนา ๔

^{๑๓} พระครูสังฆรักษ์พรพรหม อภิญาโน (กุลทอง), “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของพระครูพิศาลประชานาถ (ชอบ สุขเมธ)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) , ๒๕๕๔.

^{๑๔} อ้างแล้ว.

^{๑๕} พระธีรวัฒน์ธีรวิโส (พิศจาร), “ภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ตามหลักพรหมวิหาร ๔”, *ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต* , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗.

ของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ อภิปราย ได้ว่ารายได้ของประชาชนแต่ละคน มีผลต่อความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน จากการวิจัย ผู้ที่มีรายได้ที่มากกว่าจะมีความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหามานะ พุทธิวิริโย (นามนนท์)^{๑๖} ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองก๊ก จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการเปรียบเทียบพบว่า ประชาชนที่มีรายได้ ต่างกัน ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองก๊ก จังหวัดบุรีรัมย์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๖. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ผู้นำควรมีการปรับปรุงและพัฒนาการทำงานให้เกิดความผูกพันต่อลูกบ้านและชุมชน
๒. ผู้นำควรจะหมั่นร่วมกิจกรรมต่างๆ ของลูกบ้านและชุมชนใกล้เคียง เพื่อสร้างความสนิทสนมและคุ้นเคยให้สามารถที่จะร่วมงานได้กับทุกวัย ทุกระดับ
๓. ผู้นำควรปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจริงใจ อดทน อดกลั้น และเป็นธรรม เพื่อสร้างความสามัคคีและไว้วางใจของหมู่คณะและชุมชน

๔. ผู้นำควรมีการอบรมพัฒนาการปฏิบัติงานของตนให้เกิดความละเอียดรอบคอบ เมื่อเกิดปัญหาสามารถแก้ปัญหาโดยใช้เหตุและผลได้ มีการศึกษาดูงานที่ผู้นำหรือผู้บริหารประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาประยุกต์หรือปรับใช้กับตนเองและชุมชน
ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑. ผู้นำควรที่จะศึกษาหลักธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้นำและผู้ปกครอง แล้วนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเหล่านั้น ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารการทำงานของตนอย่างจริงจัง ชัดเจน เป็นรูปธรรม จนสามารถวัดผลและประเมินผลได้

๒. ผู้นำควรปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่ยอมรับให้ประชาชนและชุมชนสามารถยึดเป็นแบบอย่าง

๓. ผู้นำต้องปรับกระบวนการทัศน์การพัฒนาโดยใช้รูปแบบการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน เพื่อเป็นกระบวนการขั้นตอนการทำงานกับชุมชนให้มีประสิทธิภาพ

๔. ผู้นำควรเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคล ได้รับความรู้ต่างๆ จากผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ และควรมีวิจารณญาณในการใช้สติปัญญาอย่างรอบคอบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีศึกษาเกี่ยวกับผู้นำที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในหน่วยงานหรือองค์กรแล้ว มีผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงาน

^{๑๖} พระมหามานะ พุทธิวิริโย (นามนนท์), “ภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองก๊ก จังหวัดบุรีรัมย์”, *ปริญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) , ๒๕๕๖.

มากนักน้อยเพียงใด

๒. ควรมีศึกษาวิจัยภาวะผู้นำตามหลัก
ภavana ๔ ของผู้นำชุมชนทั้งจังหวัดสกลนครซึ่งเป็น
หน่วยงานที่ใหญ่กว่าของอำเภอพังโคนโดยจะได้
กลุ่มประชากรที่หลากหลายกว่า

๓. ควรมีการศึกษา หลักภาวะผู้นำใน
พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ
ผู้นำองค์กรหรือหน่วยงานในระดับต่างๆ อย่างไรบ้าง
๔. ควรมีการศึกษารูปแบบจริยธรรมใน
เชิงลึก ที่เหมาะสมกับผู้นำในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

กลุ่มงานบริหารการปกครอง อำเภอพังโคน. **บรรยายสรุปอำเภอพังโคน**, ๒๕๕๗.

(๒) วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย :

ดาบตำรวจ อำนาจ เจริญสุข. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของข้าราชการตำรวจศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค
๖ จังหวัดนครสวรรค์”. **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระครูสังฆรักษ์พรพรหม อภิภูจโน (กุลทอง). “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของพระครูพิศาลประชานาถ
(ชอบ สุขเมธ)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬ
าลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระธีรวัฒน์ธีรวิโส (พิศจาร). “ภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ่อเกลือ จังหวัด
น่าน ตามหลักพรหมวิหาร ๔”. **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระปลัดนพดลหฤธมโน (พลายแก้ว). “การพัฒนาเด็กตามหลักภavana ๔ : กรณีศึกษาศูนย์อบรมเด็กก่อน
เกณฑ์วัดทุ่งครุ เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร. **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย
: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระพุทธอินันท์ บุญเรือง. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหามานะ พุทธวิริโย (นามนนท์). “ภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองก
ิ่งจังหวัดบุรีรัมย์”. **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พลอาสาสมัคร อนุกุล บุญรักษา. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภavana ๔ ของกอง บัญชาการ
มณฑลทหารบกที่ ๓๑”. **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.